Historical Jewish Press (JPress) of the NLI & TAU

המשקיף, 14.06.1940, page 4

הרב ד"ר ישראל צבי כנר

סנקא, מורו של נירון

בשבועות האחרונים נעשה נירון קיסר בשבילנו אקטואלי מאוד. התחיל וויכוח מסביב לשרפת רומה בשנת 64 אס"ה"נ. מי שרף את רומה? נירון או היהודים? הפחדנים אמרו, שנירון שרף את רומה לשם הצגה רבתי, והלאומיים ביססו את ההנחה, שאת רומה שרפו הבריונים היהודיים, כדי למגר את שלטון רומה בעולם ולהפוך את ירושלים לבירת העולם כולו. הנחה לאומית זו מתבססת עוד יותר על ידי הספר שהופיע רק זה עכשיו בהוצאת ראובן מס, ירושלים: מכתבי מוסר של לוציאוס אנאוס סנקא, מתורגמים מרומית, עם הערות, בידי אהרן קמינקא. הספר יצא לאור בסיוע „מוסד־ביאליק".

על ידי הספר הזה אנו באים לידי הכרה שהשקפותיו של סנקא היו מושפעות כליל על ידי הרוח העברית, ואת הרוח הזאת הוא הגיש לפני תלמידו נירון. אולם לא הרי התלמיד כהרי המורה. נירון לא התלהב בתורת היהודים כי אם נשבע למגר את התורה הזאת יחד עם נושאיהם. הוא ראה ביהודים את הגפרורים העלולים להצית את התבערה הכללית של האימפריה הרומאית. נירון הכיר שהרוח העברית עלולה להציף את כל ממלכתו, להרחיק את הדת הרומית ולכבוש את כל לב רומי. הלא סנקא בעצמו אמר על העם העברי: „המנוצחים מכניעים את המנצחים תחת עול חוקם". לכן שם לו נירון למטרה להשמיד את היהודים ונתן למפקדיו את הפקודה להתכונן לשרפת ירושלים ובית המקדש. אולם הבריונים היהודיים, כשנודעה להם המזימה הזאת, לא נרתעו כי אם הקדימו ושרפו את רומה. שרפה של ששה ימים הפכה כמעט את כל העיר הבירה לעפר ואפר. היהודים לא אמרו: „תמות נפשי עם פלשתים". הם רצו להשאר בחיים כי חכתה להם עוד תעודה חשובה. לכן הם ארגנו וערכו את תבערת רומה כל כך היטב שהאש לא נגעה בשני רובעים היהודיים: „טראנס טיברים" ו„פורטא קפינא". בזה הם הפגינו את המעשה שלהם. ידעו מי העיז לשרוף את רומה! לכן אם הם בעצמם לא היו מעונינים לכסות את פעולתם, למה אנו נכחישה? זה היה עוול היסטורי לו רצינו לגלגל את שריפת רומה על נירון או על הנוצרים במקום להודות שהבריונים העבריים עשו זאת והתפארו עוד באופן הפגנתי ביזמתם היחידה במינה.

2

אף על פי שקמינקא הפרה גם את המקצועות של התנ"ך, אגדה ופילוסופיה במידה כבירה הוא ישאר תמיד המתרגם העברי של הקדמוניות הקלאסית, המתרגם בהא הידיעה. הוא נולד בשנת 1866 בעיר ברדיצ'יב. בבית מדרש לרבנים של הילדסהימר יסד קמינקא בן השבע עשרה אגודה חשאית לשם הקמת מדינה עברית בארץ ישראל (!!! 1883). כשהראו את תקנון אגודה זו לפרופסור הרמן שפירא, נבהל מאוד וקרעו מיד לקרעים, מפני שחשש, שאגודה זו תעורר את חמת השולטן על הישוב העברי הקטן ויחריבנו מיד. בקונגרס הציוני הראשון נתכבד קמינקא לשאת את ההרצאה על עבודת ההתישבות בארץ־ישראל. אולם לא ארכו הימים והוא התרחק מהרצל והתקרב לאחד העם.

זה היה בתענית אסתר של שנת 1938 שהבטתי דרך אשנב תאי של בית־הכלא הנאצי אשר בווינה וראיתי בחצר הבנין בין שאר האסירים איש ישיש מטייל, כפוף קומה, כמעט שבור לב. זה היה קמינקא. הוא היה מזכיר של „כל ישראל חברים". אסרו אותו — כך ספרו לי — מפני שחשבו אותו לאחד מ„שבעה חכמי ציון", שלקחו על עצמם את התפקיד, לכבוש את כל העולם תחת שלטון יהודי. אולם כשהגיע חג הפסח, קרא קמינקא לפני כל אסירי תאו את ההגדה על פה. אז הוא נראה כזקוף קומה וקולו היה אמיץ ומלא תקווה. הרצאת ההגדה הזאת נתנה גם למלומד וגם לאסירים היהודיים אומץ לב ותקווה לעתיד. האם פילל אז קמינקא שכעבור שנתים ישב כבר בארץ ישראל ויוציא לאור ספר חשוב כזה?! אנו מברכים את המחבר שזכה לזה. ואנו תפלה שנחוג בשנה הבאה את היובל של 75 שנה להולדתו!

סנקא נולד בשנה השלישית לפס"הנ בקורדובה אשר בספרד. ברומה זמם מלך קליגולה להרגו ומלך קלודיוס הכריחו ללכת בגולה. משם קראה אותו אמו של נירון חזרה והפקידה בידיו את חינוך של בנה. אולם במרוצת הזמן התחיל נירון לשנוא את מורו בעד השקפותיו המדיניות. כי הרי סנקא ראה את כל התלאה וזוהמה בשלטון העוויצים ובלבו התעוררה התלהבות לאמת, לצדק וליושר. לכן הוא קשר קשרים עם כל אנשים ששאפו להפיל את שלטון העריצים. תקוות רבות הוא הטיל בבריונים היהודיים ובפעולותיהם החותרות ברומה.

נירון קיסר היה בראשית מלכותו מלך צדיק. בתקופה הזאת חיו היהודים ברומה בשלוה ובשלום. ברם כשהתחיל זמנו הרע של נירון שינו גם היהודים את יחסיהם כלפיו. הם לא ראו בו מלך כי אם זמרן, נהג־רכב ושחקן. גאותם וקנאותם לא הרשו להם לשמוע בקולו של קיסר כזה ופקידיו. ההזדמנות היתה רצויה מאד. ע"י מרד ברומה רצו היהודים הרומיים לתמוך בידי מורדים בארץ־ישראל. הבריונים העבריים עשו את עבודתם במחתרת. לא היתה להם ברירה אחרת בארץ זדון ורשע. בארץ, בה שלטו בתי הכלא וכלי העינויים והצליבה והשפודים של ברזל, היתד שתקעו דרך אמצעות הגוף של האדם עד שהיא יוצאת דרך הפה, המרכבות הנפרדות לצדדים שונים כדי לשסע איברי גוף אדם, הכתונת הארוגה והמשוחה בדברים מזינים את האש, וכל שאר הדברים האיומים אשר המציאה האכזריות. כל הענשים האלה איימו על הבריונים ועל מי שהתקשר עמהם. אולם הדיכוי והמכאוב וכל פגע רע לא השפיעו עליהם. הקנאות גברה עליהם. כל היסורים לא השפיעו אלא כמטר הנוזל לתוך הים. שהרי בריוני אינו מתמהמה ורץ לקראת כל פעולה לאומית, אף אם התליין או עינויים קשים או מדורות אש אורבים לו. הוא עומד בדעתו ואינו משגיח במה שיסבול כי אם במה שחובתו לעשות. בהשקפות אלו נפגש סנקא עם הבריונים העבריים. תגובתם של היהודים מצאה חן בעיניו. היהודים היו בנקמתם יותר פעילים, בשעה ששבויים נכריים היו סבילים. היהודים ארבו לעוכריהם, השבויים הנכרים איבדו את עצמם לדעת. סנקא מספר כמה דוגמות מעניינות: גרמני אחד שהיה נועד למשחק החיות, הלך כמו לעשות צרכיו למקום אשר רק שמה היה רשאי ללכת לבדו. שם תפס בעץ אשר הספוג קשור בו לקינוח, ותחב אותו בכח לתוך גרונו עד שנחנק ומת. אמנם מות לא יפה ולא נקי היה זה. — שבוי אחד הובל למשחק החיות ושומריו בצדו, אך הוא הטה את ראשו כאילו תקפה אותו השינה, ובלי משים תקע את ראשו הנטוי מתחת לאופני העגלה עד שעברה עליו וריצצה את מוחו. כך נמלט זה ממעניו על ידי אותה העגלה עצמה שהובילה אותו להריגה. — במשחקי האניות בים תקע אחד מהחיילים הנכריים את חניתו, שניתנה לו להלחם, לתוך צוארו. הוא חשב: „למה לא אפטר ברגע אחד מכל היסורים וכל החרפה? כיון שיש בידי כלי זין, למה אחכה עוד למות?" — לא כן היהודים. במקום להתאבד כמו השבויים הגרמניים, בריטיים ואפריקניים, הם חשבו להתנקם ולהמשיך את חייהם. הם קורצו מחומר אחר. הם נתחנכו על דם ואש. יכול להיות שסנקא ראה בהם אותו החומר המסוגל למגר את שלטון העריצים ולרומם את שלטון האמת וצדק. בעד נטיותיו אלו היה סנקא מוכרח לעזוב את משרתו המדינית הרמה שניתנה לו מאת הקיסר נירון. האשימו אותו בהתקשרות נגד חייו של הקיסר ודנו אותו למות. ומפני שנתנו לו לבחור לעצמו את אופן המות, הוא מת שנה אחת אחר שרפת רומה ע"י פתיחת העורקים ואפיסת דם. (בשנת 65 אסה"נ; בספרו של קמינקא כתוב בטעות: לסה"נ; אגב התרגום המצוין לקוי בהרבה טעויות דפוס).

המכתבים, קכ"ד במספרם, הם בכללם ספרו היותר חשוב של סנקא. מהם נשפכות פנינים לא יסולאו בפז. דברים היוצאים מפי סנקא הם קולעים למטרה. סנקא משתמש הרבה ברעיונות אפיקור ומביא מאמרי חכמה גם מהסטואים. מאידך גיסא זמן סנקא הוא זמן תלמידי הלל ושמאי אצלנו, אשר קצתם נמצאו במגע עם ההשכלה הכללית בתקופתם. אין לכן לתמוה שנמצאו אצל סנקא הגיונות רבים מקבילים לדברי חז"ל. וטוב עשה קמינקא שהביא בכל פעם ופעם גם את מאמריהם של חכמינו והזכיר אותם בתור הערה. ע"י זה הוא ערך רשימת השוואות רבת ערך בין דברי חז"ל ודברי סנקא.